

Bu sayı

31 Mayıs, 1 Haziran, sonra 17 Aralık. Günlük sıradan takvim değil, ama tarihin takvimi 2013 yılında böyle ilerledi. 2013 Kasım ayında yayınlanan bir önceki 19. sayımızın “Bu sayı” yazısı “Tarih 31 Mayıs’ı 1 Haziran’a bağlayan geceyi, Türkiye’nin özel bir anı olarak kaydedecek” diye başlıyordu. İşte o iki tarihi gün 17 Aralık’ın dolaysız nedeni oldu. Halk isyan etti, yönetimi deviremedi, ama tepedekiler birbirinin boğazına sarıldı. 2013’ün özeti işte budur!

Ülkelerin tarihi, bu tür büyük krizlere ender sahne olur. Bugün Türkiye’de yaşanan kriz siyaset bilimi ve sanatı açısından bütün dünyanın devrimcileri için derslerle dolu bir hazinedir. Böyle bir krize bakınca Lenin’in devrimci potansiyelle dolu olduğunu belirttiği “ülke çapında kriz” ya da “ulusal kriz” durumu derken neyi kast ettiğini insan ete kemiğe bürünmüş olarak anlayabiliyor. Türkiye solu maalesef otuz küsur yıllık bir gerileme döneminden sonra bu krizden hiçbir şey anlayamamıştır. *Devrimci Marksizm*’in bu sayısı, bu bütünsel krizin bir analizini sunan ve buradan toplumun sömürülenleri ve ezilenleri lehine bir çıkış için nasıl bir hat tutturulması gerektiğine ilişkin sonuçlar çıkaran bir yazı ile açılıyor. *Devrimci Marksizm* Yayın Kurulu’nun imzasını taşıyan bu yazı, içinden geçmekte olduğumuz krizi, biri siyasi, biri ekonomik, biri de devlet krizi olarak anılabilecek üç krizin diyalektik bir sentezi olarak kavramaya, bu üç krizin birbirini nasıl etkileyerek derinleştirdiğini anlamaya ve bunun karşısında 30 Mart seçimlerini bir çıkış olarak

görmenin nasıl sığ bir yaklaşım olduğunu ortaya koymaya çalışıyor.

Yayın Kurulu'nun imzasıyla yayınlanan bu yazıyı, bu krizden işçi sınıfı ve ezilenlerin çıkarları doğrultusunda çıkabilmek için gereken eylem ve talepleri içeren bir program olarak geliştirilmiş olan bir belge izliyoruz: "Halkın Krizden Çıkış Programı". Devrimci İşçi Partisi'nin 17 Aralık'ın ardından ilan ettiği bu program, Erdoğan ve şürekâsının yolsuzlukların üzerini örtme çabasına karşı emekçi halkın saflarında oluşturulacak bağımsız bir soruşturmayı öne çıkarıyor ve böylece hükümetin ayakta kalma çabasına karşı mücadeleyi politikasının merkezine alıyor. Burjuvazinin saflarında bu hükümete alternatif olarak beliren ittifakın da gerici karakterde olduğu saptaması temelinde "hepsi gitsin!" yaklaşımını benimsiyor. Başta işçi sınıfı olmak üzere bütün ezilen ve sömürülen kitlelerin, Gezi ile başlayan halk isyanının bileşenlerinin ihtiyaçlarına karşılık veren talepler temelinde, bir işçi-emekçi hükümetinin adım adım örülmesini savunuyor.

2013'ün bu yazının girişinde yaptığımız özeti, yani geçen yıl yaşadığımız büyük sarsıntı, tarihin takvimini sıra dışı hale getirirken *Devrimci Marksizm*'in takviminin de altüst olmasına yol açtı. Dergimiz 2013'ün sonbaharında büyük şair ve komünist Nâzım Hikmet'in ölümünün 50. yılı vesilesiyle onun üzerine eğilen bir dosya ile yayınlanacaktı. Yaz sonu geldiğinde dosyanın bütün yazıları hemen hemen hazırdu üstelik. Ama çıkaramadık. Bunun bir nedeni, bu dergiyi çıkaran insanların hepsinin şu ya da bu ölçüde toplumsal ve siyasi hareket içinde faal olmasıdır. Yani iyi bir nedenle geciktik! Ama bir ikinci nedeni daha var: geçtiğimiz 28 Nisan'da yitirdiğimiz dostumuz, yoldaşımız, hocamız Nail Satlıgan'ı merkezine alan bir sayı çıkarma ihtiyacı ağır bastı. Satlıgan'ın acısı çok tazeydi, Nâzım ise ölümsüz! Bu yüzden Nâzım için hazırlanan dosyayı ancak ölümünün 50. yılı olan 2013 tamamlandıktan sonra, gecikmeli biçimde sunabiliyoruz okurumuza.

Lakin dosyamızın içeriğinin zenginliğinin bu gecikmenin yarattığı sakıncayı katbekat telafi edeceğine eminiz. Dosyanın hem belge niteliğini taşıyan ilk iki parçası, hem de çeşitli yazarların katkılarından oluşan öteki unsurları Nâzım konusunda standart söylemin çok dışında ufuklar açıyor çünkü.

Dosyamızın deyim yerindeyse mücevheri, Nâzım Hikmet ile hâlâ hayatta olan bir Rus komünist yoldaşımız Yosif Grigoreviç Abramson arasında 1950'li yıllarda yaşanan bir mektuplaşma. Mektuplaşmanın vesilesi, Nâzım'ın o dönemde yaşamakta olduğu Sovyetler Birliği'ndeki bürokratik sistemi derinlemesine eleştirdiği 1955 tarihli *İvan İvanoviç Var mıydı, Yok muydu?* başlığını taşıyan oyununun yayınlanması. Abramson oyunu oku-

duktan sonra Nâzım'a bir tebrik mektubu yazıyor. Nâzım da bu mektuba kısa bir cevap veriyor. Dosyamızın ilk parçasında bu mektupların çevirileri ve Nâzım'ın mektubunun fotoğrafları yer alıyor. Bu dosya Nâzım'ın 20. yüzyıl sosyalizminin gidişatı üzerinde belirleyici bir rolü olan Stalin konusunda nasıl bir yargıya sahip olduğunu hiçbir tartışmaya mahal bırakmayan bir açıklıkta ortaya koyuyor. Bu bakımdan tarihi bir belgeyi dünya çapında ilk kez yayınlamaktan büyük gurur duyuyoruz.

Dosyanın ikinci belgesi ilki gibi orijinal olmasa da onun kadar ilginç olmaya aday. Nâzım Hikmet, 1921-24 arasında devrimci Rusya'nın başkenti Moskova'da Doğu Halkları Komünist Üniversitesi'nde (KUTV) öğrenci olarak bulunuyor. Bütün komünist eğitimini ve kültürünü Sovyetler Birliği'nin bu ilk göz kamaştırıcı yıllarının toplumsal ve siyasi ortamında ediniyor. Lenin'in cenazesi başında nöbet tutuyor, Trotskiy'in ünlü hitabetini ilk elden yaşama fırsatı buluyor. Türkiye'ye dönüşünde *Son Telgraf* adlı günlük gazeteye "Bolşevikler Arasında" üst başlığını taşıyan bir dizi yazı yazıyor. Biz burada bu dizinin "Troçki" başlığını taşıyan faslını yayınlıyoruz. Nâzım'ın Ekim devriminin ve iç savaşın bu büyük kahramanını ilk elden nasıl algıladığını ortaya koyan bir yazı bu. Daha önce yayınlanmış olduğu için orijinal değil ama yaygın olarak bilinmeyen bir kaynakta yayınlanmış olduğu için bu parçayı çok az insanın görmüş olduğundan ve yazının büyük ilgi çekeceğinden eminiz.

Bu iki tarihi belgeyi dört ayrı yazarın Nâzım'ın hayatı ve çalışmalarının farklı yönleriyle ilgili yazıları izliyor. Sungur Savran yazısında şair olarak Nâzım'ın büyük önemini vurguladıktan sonra komünist militan olarak Nâzım'ı inceliyor. Bugüne kadar yapılmamış bir şey yapıyor Savran: Nâzım'ın Stalinist bürokrasi tarafından geliştirilen resmi "komünizm" ile ilişkisinin üzerine örtülmüş sis perdesini aralıyor. Ortaya çıkan manzara çoğu insan için şaşırtıcı olacaktır. Birincisi, Nâzım'ın Stalinizme karşı en azından hayatının iki aşamasında, 1925-36 arasında ve 1955'ten itibaren çok güçlü bir karşı çıkış sergilediği tartışmasız biçimde ortaya çıkıyor. İkincisi, şairin bu karşı çıkışının hiç de çok popüler bir biyografisinin başlığında özetlendiği gibi "romantik komünist" bir açıdan olmadığı, Leninist Bolşevik bir bakış açısını tereddütsüz benimseyen bir yaklaşımın ürünü olduğu delilleriyle ortaya konuluyor. Savran Nâzım'ın hayatının geri kalan yıllarındaki siyasi pratiğini bir "tutsaklık" olarak görüyor: kendisi en temelde "Bolşevik" olan bir devrimcinin hem maddeten (cezaevinde) Kemalizmin, hem de manen (Sovyetler'de sürgünde) Stalinizmin tutsağı olduğunu ileri sürüyor. Yeni ufuklar açan bu yaklaşım, on yıllardır Stalinist-Kemalist kırması, "ulu-

salcı” bir çerçeveye sıkıştırılmaya çalışılan Nâzım’ın aslında uzlaşmaz bir proleter enternasyonalisti olduğunu da bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyor.

Abdullah Köktürk yazısında Nâzım’ın 13 yıla yakın hapis yatmasına yol açan iki davadan “Donanma Davası”nı inceliyor. Köktürk önce Nâzım’ın ilk uzun mahkûmiyet kararını aldığı “Kara Harp Okulu Davası”nı özetledikten sonra “Donanma Davası”nı ayrıntısıyla ele alıyor. Nâzım ve diğer bazı sanıkların nasıl insanlık dışı koşullarda tutulduklarını, nasıl gözleri bağlanarak kurşuna dizildiği izleniminin yaratıldığını ortaya koyuyor. Aynen Kara Harp Okulu Davası gibi bu dava da hukuk usulünün ayaklar altına alındığı bir davadır. Savcı’nın “Biz bu davada delil arayacak kadar saf değiliz” ifadesi oynanan oyunun karakterini tartışmasız biçimde ortaya koyuyor. Köktürk kendine has mizahi üslubuyla davayı “adalet suya düştü” diye niteliyor! Yazı (Sungur Savran’ın da ele aldığı) Nâzım’ın Atatürk’e mektubunu tam metin olarak vermek bakımından da yararlıdır. Yazar, Nâzım ve öteki sanıkların davadan 75 yıl sonra hâlâ adil yargılanmayı beklediği sonucuna ulaşıyor. Köktürk’ün kendisinin Deniz Kuvvetleri’nden emekliye ayrılmış bir Kıdemli Deniz Albayı olması, Donanma Davası konusundaki bu eleştirel inceleme-ye özel bir anlam katıyor.

Savran ve Köktürk Nâzım’ın siyasi yaşamı üzerinde dururken, bunları izleyen yazılar Nâzım’ın şiiri ve sanatı üzerinde duruyor. Mehmet Akkaya, Nâzım’ın şiirinin çeşitli şairlerle, şiir akımlarıyla, müzikle, felsefeyle ve daha birçok başka şeyle ilişkilerini irdeliyor. Nâzım’ın Mevlana’dan Mayakovskiy’e birçok edebiyatçıdan etkilendiğini, buna karşılık Türk şiirinde birçok şairin de Nâzım’ın etkisini hissettiğini belirtiyor. Bu bağlamda Nâzım’dan bir sonraki kuşak şairler arasında gelişen Garip akımını da kısaca ele alıyor. Nâzım’ın şiirinde müziğin ve felsefenin yerini irdeliyor. 1940’lı yılların sonlarında birtakım aydınların Nâzım’ın affi için çalıştığını hatırlatırken aynı zamanda Cahit Sıtkı’nın yazdığı (aslında Nâzım’a sempati ile yaklaşan) şiire Nâzım’ın nasıl öfkeli bir tepki verdiğini hatırlatıyor. Nâzım’ın şiir alanında da durağan bir yaklaşımdan çok uzak olduğunu, bir bakıma “sürekli devrim” peşinde olduğunu belirtiyor. Yazısını Nâzım’ın enternasyonalizmini vurgulayarak bitiriyor.

Hikmet Yaşar Yenigün’ün yazısı, Türkiye’nin sanat-edebiyat dünyasında iki dev olarak yükselen iki şahsiyetin ilişkisine eğiliyor: Nâzım ile Muhsin Ertuğrul’un çok erken başlayan ve çeşitli işbirliği örnekleriyle bezenmiş ilişkisi. Muhsin Ertuğrul, Türkiye’de modern tiyatronun kurucusu olarak bilinir. Türkiye sinemasının gelişmesinde de öncü bir rolü vardır. Nâzım’ın

kendinden genç birçok edebiyatçı ve sanatçının gelişmesinde oynadığı role sık sık değinilir. Orhan Kemal, Kemal Tahir, ressam Balaban Nâzım'ın rahle-i tedarisinden geçmiş isimlerin yalnızca bazılarıdır. Nâzım Hikmet-Muhsin Ertuğrul ilişkisi ise çarpıcı bir özellik taşıyor. Muhsin Ertuğrul Nâzım'dan tam 10 yaş büyüktür (doğumu 1892). Nâzım onu tanıdığı zaman epeyce de bir dünya görmüş, sanatında gelişmiş bir insandır. Buna rağmen Nâzım onu bile elinden tutmuş, sinema ve tiyatronun tam bir atılım yaşadığı Sovyet Rusya'ya götürmüş, Mayerhold'dan Ayzenshtayn'a birçok ünlü tiyatrocu ve sinemacı ile tanıştırmış, film çekmesine olanaklar yaratmış, kısacası mesleğinde ilerlemesine muazzam bir katkıda bulunmuştur. Elbette Muhsin Ertuğrul da daha sonra devamlı devlet baskısı altında yaşayan Nâzım'la işbirliği yaparak, senaryo, film ve oyunları konusunda önünü açarak ona destek olmuştur. İşte sanat dünyasını genellikle kemiren kıskançlık, haset ve dedikodu ortamından uzak, birbirine omuz vererek daha da büyüyen bu iki devin öyküsünü Yenigün gayet sade ve yalın bir üslupla hikâye ediyor.

2013'le birlikte Nâzım'ın ölümünün 50. yıldönümünü geride bıraktık, bu kez de 2014'le birlikte 20. yüzyıl Marksizminin birkaç devinden biri olan Lenin'in ölümünün 90. yıldönümüne girdik. Lenin, 21 Ocak 1924'te, uzunca bir felcin ardından, henüz 54 yaşına bile doldurmadan hayata gözlerini yumdu. Trotskiy Lenin olmasaydı Ekim devriminin zafere ulaşamayabileceğini söyler zaman zaman. Biz de soralım: Lenin böylesine erken ölmeseydi, Sovyetler Birliği yozlaşır mıydı? Lenin'in hayat arkadaşı Krupskaya bir aşamada "Lenin hayatta olsa şimdi hapiste olurdu" diyerek işe kötümser yanıyla yaklaşıyor. Belki de tersine Stalin ve arkadaşları hapiste olurdu! Her halükârda Krupskaya işin esasında haklıdır: Lenin ilk işçi devletinin bürokratik yozlaşması ile katiyen uzlaşmazdı! Bunu Lenin'in teorik ve pratik eserinin bütününe bakarak söyleyebiliriz kuşkusuz, ama hayatının hastalıklarla boğuşmak zorunda kaldığı o son yıllarında verdiği son mücadeleye bakarsak bundan daha da emin olabiliriz. Lenin felcin gelip gittiği o talihsiz yıllarda Stalin ve yakın çalışma arkadaşlarının temsil ettiği, büyük Rus şovenizmine öncelik veren, işçi ve köylü kitlelerinin ve partinin üzerinde anti-demokratik bir hâkimiyet kurmaya yatkın ve sosyalizme geçişin yöntemlerini arka plana atan bürokratik çizgiye karşı güçlü bir mücadele vermiştir. Bu mücadelede kendine baş müttefik olarak da Trotskiy'i seçmiştir. Bu mücadelede bazı zaferler elde ettiği de olmuştur. Ama o zaferlerle dolu hayatta kazanamadığı tek mücadele bu olmuştur. Bürokrasiye değil ölüme yenilmiştir. İşte bu sayımızda ölüm yıldönümüne yakın Lenin'i anmak amacıyla yer verdiğimiz Sait Almış ve Mehmet Turan imzalı yazı, tam da Lenin'in bu dönemdeki

yazılarını ele alıyor. Almış ve Turan yoldaşlarımız, yakında yayınlanacak olan *Lenin'e Dönüş* başlıklı kitaplarının bir bölümü olan makalelerinde bu yazıların önemini altını titizlikle çiziyorlar. *Devrimci Marksizm* bu yıl içinde Lenin'i daha da kapsamlı olarak anmayı ve değerlendirmeyi planlıyor.

2010'da Özgür Öztürk arkadaşımızın emperyalizm teorisi alanında 20. yüzyıl başı Marksistlerine esin kaynağı olmuş bir kitabın, Avusturyalı Rudolf Hilferding'in *Finans Kapital*'inin yayınlanışının 100. yıldönümünde kitabın katkılarını değerlendiren bir yazısı *Devrimci Marksizm*'in sayfalarında yayınlanmıştı (sayı 12). Öztürk bu kez de Rosa Luxemburg'un emperyalizm konusunda 1913 yılında yayınlanan kitabı *Sermaye Birikimi*'ni 100. yılı vesilesiyle değerlendiriyor. Büyük devrimci Marksist Rosa Luxemburg'un bu kitabı bir yüzyıldır tartışma konusu olmuştur. Kitabın belkemiği Marx'ın *Kapital*'inin sermayenin dolaşımına ilişkin analizinin yanlış biçimde okunmasına dayanmakla birlikte, *Sermaye Birikimi* çok da değerli yanları olan bir kitaptır. Öztürk kitabı son derecede dengeli ve hakkaniyete uygun bir tarzda değerlendiriyor. Hataları ne olursa olsun, Lenin'in ölümünden sonra söylediği gibi Rosa Luxemburg "bir kartaldı". Hep yükseklerde uçtu, hiçbir zaman alçalmadı. Stalinist bürokrasi bundan dolayı onun amansız düşmanı oldu. Bugün de Luxemburg'u sahte dostlardan, onu aynen Gramsci gibi Lenin'e ve Trotskiy'e karşı oynamayı planlayan sol liberallerden korumak yine Bolşevizmin tarihi izleyicilerinin görevidir.

Bu sayımızın son yazısı iki yazarımızı bir diyaloga sokuyor. Kurtar Tanyılmaz, Sungur Savran'ın yeni yayınlanan kitabı *Üçüncü Büyük Depresyon*'u değerlendiriyor. Tanyılmaz'a göre Savran günümüzde dünya kapitalizminin içinden geçmekte olduğu krizin kapitalizmin tarihinde görülen istisnai derinlikte birer kriz olan depresyonlar dizisi içinde ele alınması gerektiğini berrak bir argümanla ortaya koymaktadır. Tanyılmaz Savran'ın kitabının çeşitli bakımlardan içinde yaşadığımız çağı kavramak açısından önemini vurguluyor.

Devrimci Marksizm'in bundan önceki sayısının "Bu sayı" yazısı Kasım ayının sonunda isyanın birinci dalgasının sona ermiş olduğunu saptadıktan sonra ekliyordu:

Ancak, nesnel koşullar göz önüne alındığında ve bunlar isyanın yarattığı öznel koşullarla bir araya getirildiğinde, Türkiye'nin yıllarca sürecek, inişlerle çıkışlarla da olsa devam edecek bir sarsıntı ve mücadele dönemine girdiğini, mücadelenin artık olağan kanallarla, seçimlerle, parlamentoyla sınırlı kalmayacağını öngörmek çok zor olmasa gerek.

Sarsıntı ve mücadele başka biçimler altında şimdi de devam ediyor. Politik mücadeleler gerçekten “olağan kanallar”ın dışında yaşanıyor. Bir sonraki sayımızda bulduğumuzda Türkiye nasıl bir tablo sunacak, onu tam olarak öngörmek mümkün değil. Çünkü böyle büyük kriz dönemleri hep ucu açık durumlar yaratır. Sonuçlar yaşayan güçlerin mücadelesine bağlı olur. Ama bir şeyi rahatlıkla söylemek mümkün: Türkiye’yi, Akdeniz’i, Avrupa ve Ortadoğu’yu, giderek bütün dünyayı önümüzdeki yıllarda dev sarsıntı, çalkantı ve altüst oluşlar bekliyor. Marksist teorinin görevi bu olağanüstü dönemin dinamiklerini doğru okumak, Marksist politikanın görevi ise krizi proletaryanın iktidarıyla taçlandırmaktır.